

REPENSA EL QUE MENGES

Guia per a la sostenibilitat de les pràctiques educatives cap a la garantia del dret a l'alimentació

Introducció

Et donem la benvinguda a ‘Repensa el que menges’, una guia per a la sostenibilitat de les pràctiques educatives en la promoció del dret a l’alimentació mitjançant la metodologia de l’Aprentatge Servei (ApS).

Aquesta guia ha estat impulsada per DESOS Opció Solidària i s’ha dissenyat de forma col·lectiva a través d’un enriquidor procés d’aprenentatge i creació de sinergies entre diversos agents. El contingut que s’hi ha plasmat neix de les necessitats, reflexions i recursos que s’han anat posant en comú en diversos seminaris, entrevistes a persones especialistes en el dret a l’alimentació i l’educació pe la justícia global, així com en xarxes d’aprenentatge institucionals i acadèmiques. A més, parteix de l’experiència acumulada de DESOS Opció Solidària en els nostres projectes de cooperació a Nicaragua, economia social i acció comunitària i educació per la justícia global, des de l’any 2001.

La guia està emmarcada en el programa Transalimenta al Baix Llobregat, que busca generar processos socioeducatius transformadors per promoure el dret a l’alimentació mitjançant la reducció del malbaratament alimentari. Tot plegat, posant en valor el Parc Agrari del Baix Llobregat com a eix vertebrador d’una estratègia territorial per afavorir el dret a l’alimentació a través de l’Aprentatge Servei. Presentem aquest document amb la voluntat de fer créixer una xarxa socioeducativa per a la garantia del dret a l’alimentació, i generar aliances entre l’entorn socioeconòmic, l’administració pública del Parc Agrari del Baix Llobregat i les comunitats educatives. A través d’aquesta guia, t’animem a sumar-te a la xarxa i a repensar el que menges, mitjançant els tres processos que s’articulen en cada capítol:

- La conscienciació per explorar les injustícies que genera l’actual model de producció i consum, i les necessitats de l’entorn global i local.
- La responsabilització per veure com es pot canviar la manera de relacionar-se amb l’entorn social i natural per tal de deixar de reproduir injustícies socials, econòmiques i ambientals.
- L’acció per impulsar processos de transformació social des del consum, l’acció socioeducativa i l’activitat d’incidència política.

Esperem que aquesta guia sigui un document viu que faci créixer aquesta xarxa i que ajudi a sembrar llavors de transformació social.

Autores:

La guia ha estat impulsada per l’equip de **DESOS Opció Solidària**

El contingut d’aquesta guia ha estat elaborat a través d’entrevistes amb:

Brenda Bär Kwast (Centre Promotor Aprentatge Servei)
Amor del Alamo, Javier Ladero i Elena Torà (Plataforma Béns Comuns)
Carolina de Moura Campos (Movimento pelas Serras e Águas de Minas Gerais, Brasil)
Souad Bobouh, Isabel Jiménez i Albert Mora (Central Parc)
Gemma Frances Tudel (Consorti del Parc Agrari del Baix Llobregat)
Doña Francisca Jimenez (Pagesa i activista nicaragüense)
Alejandro Guzmán Ojeda (Ecocentral)
Kasper Kok (Wageningen University & Research)
Ana Navarro Martínez (Institut Bernat el Ferrer)
Pilar Sampietro (Ràdio 4 i Radio 3)
Montse Santolino Prieto (LAFEDE.CAT-Organitzacions per a la justícia global)
Gaby Susanna Nadal (Plataforma Aprofitem els Aliments)
Montserrat Tafalla Plana (Institut de Drets Humans de Catalunya)
Eduard Vallory i Subirà (CATESCO)
Anna Vegara (Institut Maria Aurèlia Capmany)
Cèlia Vendrell Prades (Fundació Espigoladors)

Així com amb les reflexions de persones participants en els seminaris de Transalimenta al Baix Llobregat com ara:

Laura Bonifacio Martins Pires (Educadora Ambiental)
Abraham Diestro Teixido (Ajuntament de Sant Boi)
Teresa Garcia i Espada (Associació de Mestres Alexandre Galí)
Elena González López (Escola Miquel Utrillo)
German Llenera (Ajuntament de Sant cugat del Vallès)
Ivet Muñoz Andrés (Wageningen University & Research)
Maria Petit Molera (L’ortigacoop sccl)
Ana Elia Ramón Hidalgo (CEHDA - Associació per al Desenvolupament Cultural, Ambiental i Humà)
Oriol Rius Guil (patisser de Terrassa)

Inspirada en tots els agents que han participat en els projectes de l’entitat des del 2001 i en les comunitats educatives de centres d’educació secundària i primària:

INS Montjuïc, INS Guineueta, INS Bernat el Ferrer, INS Maria Aurèlia Campany, Escola Lluís Vives, Escola Cavall Bernat, Escola Cal Maiol, Escola Parellada, Escola Ciutat Cooperativa, Escola Ramon Casas, Col·legi Camí, Escola Àgora, Escola Timbaler del Bruc i Escola Victor Català. Els agents socioeconòmics que aposten per una producció i consum responsable de l’Àrea Metropolitana de Barcelona, concretament, dels municipis de Sant Boi, Cornellà i Molins de Rei, i del districte de Nou Barris de Barcelona. I en especial, la cooperativa Central Parc, amb la qual compartim projectes des de l’any 2016.

Disseny i il·lustracions: Laura Mestre

Índex

01

Repensa el sistema educatiu i agroalimentari

pàgina 06

02

La vida al centre dels aliments

pàgina 10

03

Pensa globalment: El dret a l'alimentació

pàgina 14

04

Actua localment: Com et nodreix el Parc Agrari

pàgina 18

05

El poder transformador de l'Aprenentatge Servei

pàgina 22

06

Recupera el valor dels aliments amb l'ApS

pàgina 26

07

Suma't a la xarxa transformadora

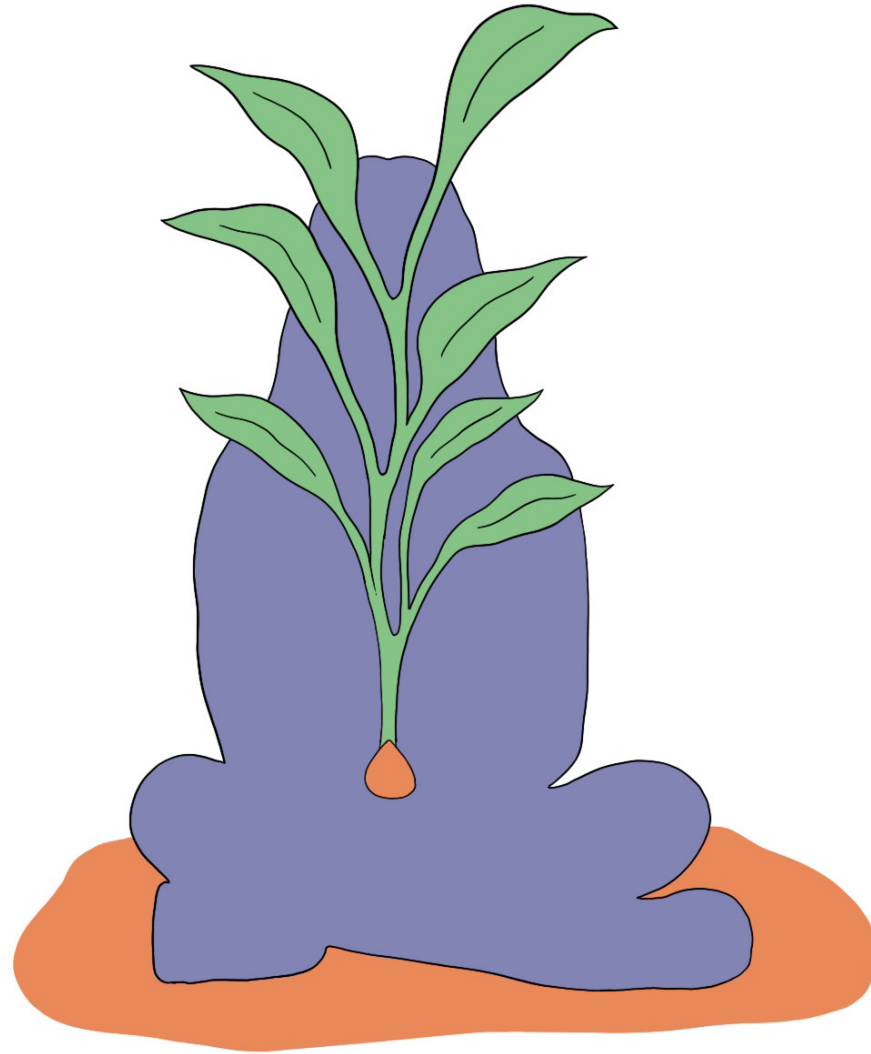
pàgina 30

08

Sembra llavors ara per recollir el futur que vols

pàgina 34

01. Repensa el sistema educatiu i agroalimentari

Repensar

2 intr. pron. [LC] Mudar d'intenció després d'haver reflexionat sobre una cosa.

La natura ens ha enviat al racó de pensar. La pandèmia ha mostrat com d'essencial i fràgil és la nostra alimentació i relació amb l'entorn. És moment d'aturar-se i començar a repensar el que mengem. Cal veure quins són els reptes i solucions que apareixen en temps d'emergències per tal d'avançar cap a una alimentació sostenible.

«Les utopies es construeixen a causa de moments de col·lapse. La comoditat que ens ha col·locat el segle XX és com una distopia. Ens ha fet oblidar que la vida a la terra no és així. La vida a la terra està plena de canvis, d'incerteses, de crisis, de moments que ens fan adonar-nos que som éssers socials, i que cada dia hem de viure i desenvolupar-nos, no soles, sinó en col·lectiu. Després de grans catàstrofes, arriba l'acció i la solidaritat de les persones i, a partir d'aquí, les noves utopies es construeixen.»

Pilar Sampietro, periodista Ràdio 4 i Ràdio 3.

Tenim l'oportunitat de relacionar-nos d'una forma diferent amb les altres persones i amb la resta d'éssers vius que habiten el planeta amb nosaltres. Es poden fer canvis individuals i col·lectius per arribar a un model de producció i consum basat en criteris més justos des del punt de vista social, econòmic i ambiental, apostant per un sistema agroalimentari que sigui sa per als humans i per al planeta a llarg termini (Carolina de Moura).

Un terç de les emissions antropogèniques de gas d'efecte hivernacle són atribuïbles al sistema alimentari (Crippa, et al. 2021). Tot i això, el Pacte Verd de la UE, i la seva estratègia anomenada "del camp a taula", consideren que canviar la manera amb la qual es produeix i es consumeix és una de les solucions essencials per assolir les fites climàtiques fixades (Comissió Europea, 2020).

Aquests pactes i estratègies viuran o moriran en funció del que faci la ciutadania. Les decisions que es prenguin ara, i les transformacions socials que comencin a dur-se a terme seran el que definiran el que passarà d'aquí a 10 anys. En aquest impuls de transformació social, l'educació hi té un paper catalitzador. El jovent té un paper fonamental en la construcció de realitats futures, i és necessari que tinguin espai. Han de poder ser protagonistes i participar de manera activa per crear una societat més justa. És necessari escoltar què volen, què necessiten, com els agradaria que fos la seva ciutat, i com es volen alimentar. No hem d'educar-los en una democràcia hipotètica que un dia decidiran; cal que vegin que això és real i efectiu (Montse Santolino).

Et plantegem unes preguntes per reflexionar (Pilar Sampietro):

«Per què tenim les persones més llestes del món estudiant com produir de forma més ràpida per alimentar a la societat a través d'un laboratori? Per què aquestes ments pensants no estan desenvolupant l'anomenada "via verda" de l'aliment local i sostenible? Com podria ajudar l'educació perquè des de la societat tinguéssim la capacitat de sortir d'aquestes emergències, en comptes de crear-ne de noves? .»

REPENSA EL QUE MENGES DE LA TAULA AL CAMP

Repensar el que menges vol dir mudar d'intenció, un cop has fet un procés de reflexió sobre l'alimentació. L'alimentació és un acte de cura essencial per a la nostra supervivència com a espècie i desenvolupament de la societat. Per aquest motiu, en aquest racó de pensar que ens ha enviat la natura, és necessari explorar com volem que sigui aquesta alimentació per a la ciutadania d'ara, i per a les generacions futures. Per tal de repensar el que menges és necessari revisar individualment i col·lectiva quins són els valors que motiven la intencionalitat de les decisions que prenem. D'aquesta manera, serem conscients de quins valors són necessaris per mudar la intenció cap a un model

de producció i consum d'aliments que permeti un desenvolupament sostenible. (Carolina de Moura). El Pla Estratègic de l'Alimentació de Catalunya, ressalta que només amb el reconeixement explícit dels vincles i les relacions que estableixen els agents de la producció, fabricació i distribució; les persones consumidores amb la salut, el medi ambient i l'educació; es poden impulsar actuacions integrals que els reptes de futur que demanda la nostra societat (Gencat, 2021). Per aquest motiu, creiem que per tal d'avançar cap a una societat més sostenible, l'educació i l'alimentació haurien d'estar connectades. El sistema agroalimentari i educatiu haurien d'estar vinculats, interactuar i compartir uns valors semblants.

«L'educació s'ha desvinculat del món agrari. S'hauria de tornar connectar l'educació amb la pagesia, i posar en valor que és una de les professions més importants que tenim, i a més, que totes les persones en depenem. El que abans no ensenyaven a l'escola s'aprenia a casa, perquè el món de la pagesia era quelcom proper. Amb els anys, aquest entorn s'ha anat allunyant i s'ha creat una gran desconexió del sector, que el perjudica i que afecta la nostra alimentació i salut. S'hauria de tornar a crear un vincle, aprofitant el gran nombre i versatilitat d'empreses del sector agroalimentari. Els diferents àmbits educatius es poden enfocar des de molts punts de vista (matemàtics, biològics, naturals, tecnològics...) i anar lligant aquests coneixements educatius amb el món agroalimentari.»

Pagesa del Parc Agrari del Baix Llobregat

Et plantegem un exercici de reflexió per tal que repensis el que menges des del teu rol en la cadena alimentària, però també des del paper educatiu que tens com a membre de la ciutadania, ja que l'educació és responsabilitat de tota la societat. A través d'aquest recull de dicotomies, et convidem a reflexionar sobre quins valors creus que tenen actualment el sistema agroalimentari i educatiu, i quins t'agradaria que tinguessin d'aquí a 10 anys.

Des d'aquest exercici de connectar amb els valors que es volen per al sistema agroalimentari i educatiu, es poden explorar quins són els reptes i oportunitats perquè aquests sistemes siguin així. Molts cops no cal crear res de nou, sinó més aviat observar des d'una perspectiva diferent l'entorn i veure quines persones i experiències existents cal posar en valor (Gaby Susanna).

Els processos educatius poden ser impulsors del canvi de model de consum i producció, però cal que ho fem entre tota la societat. Per fer-ho, és necessari diluir els murs dels centres educatius i l'entorn, teixint comunitats educadores.

Per això, parlem de processos socioeducatius, entenent que l'educació es dona en tots els àmbits, i que és corresponsabilitat de les comunitats educatives i de tots els agents del sistema agroalimentari.

Al llarg dels propers capítols, t'animem a reflexionar quines accions hauria d'impulsar la societat per assolir una alimentació sostenible. A través d'una visualització de la taula al camp, et proposem mirar què hi ha darrera dels aliments que menges.

Mitjançant els tres processos de conscienciació, responsabilització i acció; et convidem a identificar sobre què pots fer tu des del teu rol socioeducatiu per tal d'avançar cap a un sistema agroalimentari i educatiu que encaixi més amb els valors amb què vols que tingui la societat.

SISTEMA AGROALIMENTARI

SISTEMA EDUCATIU

02. La vida al centre dels aliments

“Amemos la responsabilidad de cambiar las cosas. Nos encontramos en un sistema de tareas de reproducción, y cuidado invisibilizadas, donde los impactos se reciben de manera diferenciada entre géneros. Hay que romper con la tradición poniendo el valor del trabajo alrededor de la alimentación, tanto en la casa como en el campo. Las mujeres tienen esa fuerza de cambio y suelen tomar esas responsabilidades, pero esta tarea puede suponer una sobrecarga en el tiempo. Las mujeres solas no van a cambiar las relaciones con los derechos humanos y la naturaleza, sino que hay que llamar a todas las personas. Hay que hacer del compartir y la toma de responsabilidad un ejercicio cotidiano entre toda la sociedad”.

Carolina de Moura, Movimento pelas Serras e Águas de Minas Gerais, Brasil

L'ALIMENTACIÓ COM UN ACTE DE CURES

L'aliment és un dels elements indispensables per el sosteniment de vida. Quan neix una criatura, la seva vida és una possibilitat i es transforma en una certesa en la mesura en què rep les cures i els béns i serveis que s'obtenen de la natura, necessaris per poder sostenir aquesta vida en el temps (Herrero, 2013). Per tal de multiplicar el poder transformador de les

accions socioeducatives cap a la garantia del dret a l'alimentació, es requereix un marc: un punt de partida que arrelhi els valors d'allò que es fa (Brenda Bär). El dret a l'alimentació està intrínsecament relacionat amb l'ecofeminisme, el qual busca posar llum i donar prioritat a subjectes, processos i béns naturals que han estat històricament invisibilitzats (Herrero, 2013).

A continuació, et plantejem que t'aturis i prenguis consciència de quines persones fan les tasques de cures que permeten la teva alimentació.

En el teu entorn, quines persones fan aquestes tasques?

- Cuinar per a tots els membres de la família de forma diària.
- Saber què es necessita comprar i menjar, tot mantenint l'equilibri nutricional i les especificitats de cada persona.
- Anar a fer la compra considerant criteris econòmics, socials i/o ambientals.
- Compartir, informar i oferir suggeriments sobre productes i receptes.
- Ensenyar a cuinar, construint una cultura alimentària.
- Vendre al mercat alhora que es parla sobre l'aliment per aconsellar, inserir a la dieta, animar a provar, informar... creant també una fidelitat i confiança entre els processos de producció i consum.

Com creus que estan valorades aquestes tasques socialment?

QUIN ÉS EL PAPER DE LA DONA EN EL SISTEMA AGROALIMENTARI?

Les dones es troben en primera línia de la crisi ecològica actual i són elles (i especialment les dones de les zones rurals), les més vulnerables al canvi climàtic. La menor possibilitat d'accés a la terra, als crèdits, a la mobilitat i a la informació condicionen la capacitat d'adaptació i supervivència (Vv.Aa, 2019).

Tot i això, també es troben en primera línia pel que fa a la defensa del medi ambient i la justícia global. Es presenten models de lluita integrats en els quals la justícia social, el benestar de les comunitats humanes i la sobirania alimentària s'entortel·lignen de manera inextricable per a la preservació de la biodiversitat i l'agricultura sostenible (Carolina de Moura).

A escala global...

Les dones produeixen un 43% dels aliments que es consumeixen al món. Aquest percentatge augmenta significativament als països del Sud on les dones són

essencials en la producció d'aliments (FAO, 2019). Tot i això, aquestes dades no s'equiparen amb la distribució de propietat de les terres agrícoles, la qual mostra grans diferències en funció del gènere, sent les dones dels països del Sud Global menys del 20% de les persones propietàries. Igualment, l'accés de les dones a finançament en zones rurals és limitat per barreres econòmiques, legals, socioculturals i educatives. Si les dones tinguessin accés als mateixos recursos que els homes, la productivitat agrícola augmentaria un 30% (FAO, 2019).

A escala local...

A Catalunya, les dones representen el 40% de les persones que treballen en el sector agroalimentari. Tot i així, les dones tenen el 29% dels títols de les explotacions agràries i cobren un 23,19% menys que els homes. (Gencat, 2021a).

Les estratègies socioeducatives poden afavorir posar la vida al centre de l'alimentació, i posar en valor la labor d'aquelles persones i elements naturals que ens alimenten. Es pot recuperar, així, la funció principal del sistema agroalimentari de satisfer les necessitats de les persones des d'una relació de respecte i cura de les persones i de la natura.

De quina manera es pot afavorir que els processos educatius posin la vida al centre?

- Posant en valor les tasques reproductives i de sosteniment. Adonant-nos que per ser funcionals a la vida (per al manteniment i sostenibilitat de la vida) ha d'haver-hi aquestes tasques de cura de les persones i del planeta.
- Incorporant la corresponsabilitat en les tasques que hi ha darrera del procés alimentari. Més enllà del gènere, posant-les com una agenda de totes les persones per tal d'afavorir relacions justes i equitatives en tots els àmbits.
- Educant a través de l'exemple. Les activitats que proposem poden posar fi a les injustícies i deixar de reproduir els patrons socials, en els quals les tasques de cura de l'alimentació i l'emprenedoria en la cadena alimentària estan associades al gènere. Cal donar visibilitat a dones que treballen al camp i porten empreses agrícoles.
- Afavorint que es doni espai a l'opció de dedicar-se a la pagesia com a opció professional, oferint experiències que esberlin els prejudicis que hi estan associats.
- Connectant, escoltant i agraint a totes a aquelles persones que hi ha darrera dels nostres aliments. Crear espais per apropar-se a la gent gran i a la pagesia, ja que tenen moltes coses a dir, però cal que algú els les preguntí.

Actualment, estan emergint moltes iniciatives comunitàries a escala local i global per posar la vida al centre de la qüestió alimentària. T'animem a sumar-te i a explorar com des del teu rol socioeducatiu pots incorporar aquesta mirada.

ENGEGA

Quin tipus de propostes pots incloure en el teu projecte per tal de posar en valor l'alimentació com un acte de cures?

Idea de proposta

Apropar-se a les tasques que hi ha darrera dels aliments que mengem diàriament per detectar quines persones en són responsables. Plantejar moltes preguntes a aquestes persones per explorar quines són les alternatives pel que fa als rols en la cadena alimentària. Aquesta aproximació pot sorgir des de diverses accions, com ara participar en la cuina, explorar qui hi ha darrera del menjador escolar, conversar amb familiars, visitar la pagesia al camp o als mercats de pagès, entre d'altres.

Recursos socioeducatius

- Guia *Sembrant cures per a organitzacions* (La Fede)
- *Desaprenent: Una mirada feminista a l'etapa de secundària* (Candela i Coeducació)
- Fonts d'informació feministes: *Observatori iQ i Agenda 2030 feminista*
- Documental *Cuidar entre terres*
- Cancó *Mujer Frontera* (Clara Peya)

ENXARXA'T

Amb quins col·lectius pots col·laborar per tal de desenvolupar projectes entorn a la garantia del dret a l'alimentació amb perspectiva de gènere?

Col·lectius

- Visualitza el paper de la dona a l'alimentació a través de *Projecte Dames*
- Consciencia't de les interseccionalitats a través de *Dones Portenyas, Mujeres Pa'lante* i *Cooperació*.
- Connecta amb la realitat de les dones pageses: *Dones món rural*
- Forma't amb *Matriu, Candela, Fil a l'agulla, Esberla*

En coneixes més? Escriu-los aquí:

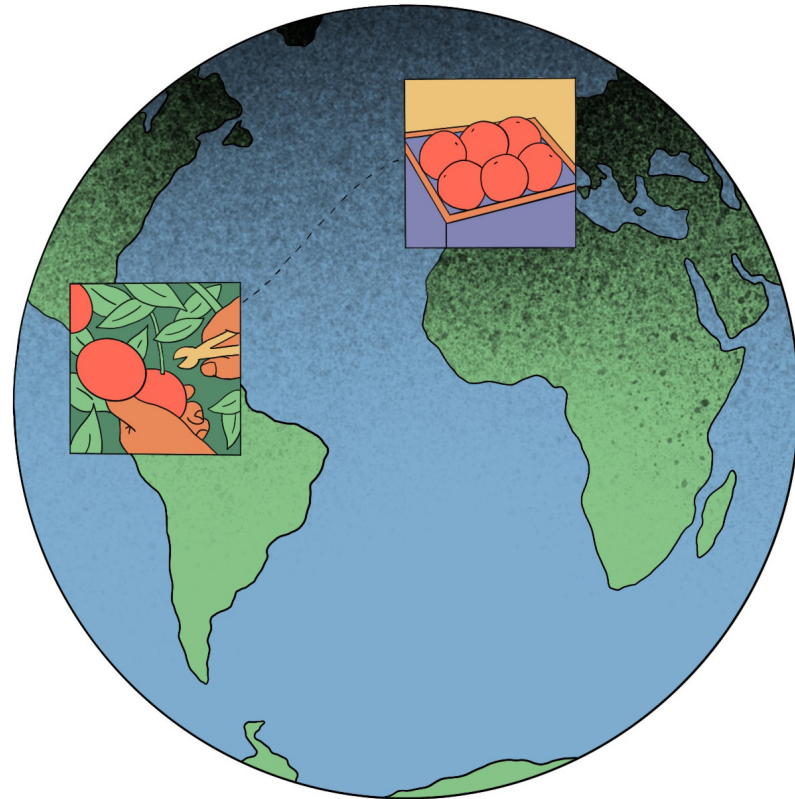

Comparteix-los amb nosaltres escrivint a transalimenta.desos@pangea.org

03. Pensa globalment: El dret a l'alimentació

Quiero agradecer a todas las personas que defienden los derechos humanos y que siempre están alzando la voz por las injusticias que pasan en el mundo. Sabemos que no es fácil, pero una tiene tanta esperanza cuando oye otras personas defendiendo los derechos humanos, alzando la voz por los oprimidos y por las injusticias. Eso llena de paz, aunque el campesinado estemos abajo, sentimos que hay una red tan grande y que nunca estamos solos. ¡Mucha fuerza a todos y para adelante!, porque no nos queda nada más que luchar en un mundo donde hay tanta injusticia.

Doña Francisca Ramírez, campesina nicaragüense a l'exili

Partim d'una interdependència social en la qual les accions que realitzem a escala local tenen un impacte global. Des de la justícia global, es supera la dicotomia geogràfica Nord-Sud, repensant individualment i col·lectivament quines injustícies ens afecten i estem reproduint actualment. Per això, es parla de països del Nord Global i del Sud Global, entenent el primer com el conjunt de totes aquelles estructures i dinàmiques que generen injustícies, i el segon com aquelles que estan oprimides i que requereixen processos de resistència i reparació (La Fede.cat, 2020).

Des d'aquesta mirada, et convidem a prendre consciència de l'impacte de l'actual model de producció i consum en la garantia del dret a l'alimentació. Com a dret humà que és, et plantejem revisar les causes i estructures que el vulneren, fixant-te en 3 de les seves dimensions (IDHC, 2018):

Disponibilitat

Quins béns i serveis han d'estar disponibles perquè es puguin desenvolupar les accions relacionades amb el dret a l'alimentació?

El sistema agroalimentari està monopolitzat per unes poques empreses dels països del Nord Global que controlen la major part dels béns naturals i decideixen on, qui i de quina manera es duu a terme la producció d'aliments. Es generen externalitats socials,

econòmiques i ambientals que suposen un impacte negatiu en les comunitats pageses, especialment en les dels països del Sud Global. Les persones pageses i consumidores lluiten per la seva sobirania alimentària buscant l'accés al sòl, aigua i llavors, la pròpia capacitat de decisió, i unes condicions de treball justes que els permetin seguir produint aliments per nodrir les generacions presents i futures.

Accessibilitat

Totes les persones tenen accés als béns i serveis necessaris per a garantir el dret?

A escala global, el nombre de persones desnodrides mundialment es troba en augment des de 2019, i ha incrementat potencialment a causa de la pandèmia mundial (FAO et al., 2020). Si no s'inverteixen

les tendències recents, no se satisfaran les fites de l'ODS 2 de fam zero. A escala local, la crisi causada per la COVID-19 ha agreujat el problema de la fam al país. La ciutadania segueix recorrent a les xarxes de suport mutu, i la demanda als bancs d'aliments de Catalunya ha patit un increment d'un 30 % des de la pandèmia.

Qualitat

Els béns i serveis tenen una qualitat adequada?

Més del 50% de la població de 18 a 74 anys i el 34,6% de la població de 6 a 18 anys té excés de pes (Gencat, 2020a). L'OMS ha arribat a considerar aquest trastorn com l'epidèmia del segle XXI. A més, la seva prevalença és més elevada en les classes socials més desfavorides, sobretot en els infants (Gencat, 2020b).

En les xarxes d'aliments locals que apareixen per donar resposta a les vulneracions del dret a l'alimentació, habitualment no es dona producte fresc i es mengen productes de baixa qualitat generant uns dèficits nutricionals (Alejandro Guzman). Sembla que s'assumeix que els col·lectius en situació de vulnerabilitat no poden consumir producte fresc i això no hauria de ser legal (Montse Santolino).

Des d'aquesta presa de consciència de la interdependència global, es planteja l'existència d'una responsabilitat mútua de trencar amb les causes i estructures que vulneren el dret a l'alimentació. Des del teu rol, et convidem a veure quines accions socioeducatives pots realitzar perquè es garanteixin les següents dimensions del dret a l'alimentació:

Disponibilitat

L'educació pot convidar a explorar d'on venen els aliments i en quines condicions ambientals, socials i econòmiques s'han produït. Reflexionar sobre quines accions es poden realitzar a fi que segueixi havent-hi disponibilitat d'aliments, serveis ecosistèmics i persones dedicant-se a la pagesia de forma digna. Repensar les dinàmiques del mercat per evitar que sigui més barat consumir menjar de l'altra banda del món, que no pas consumir producte local. Des dels processos educatius, cal buscar l'equilibri

Accessibilitat

Les crisis socials i econòmiques estan advertint que cal engegar una estratègia territorial per garantir el dret a l'alimentació, que l'article amb la mateixa rellevància i formalitat que altres drets. De la mateixa manera que hi ha una xarxa d'escoles, o de centres mèdics públics, cal veure quins béns i serveis han de ser accessibles perquè el dret a l'alimentació estigui garantit. A més, cal superar aquella mirada assistencialista i de caritat per assegurar una l'alimentació, sostenible i saludable, per a totes les persones, inclo-

Qualitat

L'educació pot afavorir que es produeixin i consumeixin aliments de qualitat. Per una banda, l'educació nutricional pot preparar el o la 'pacient del futur' perquè tingui menys problemes i generi menys costos sanitaris, i afavorir que els infants i joves valorin les fruites i verdures fresques, i en el seu punt màxim de maduració (Alejandro Guzman). L'educació ambiental també pot facilitar que la persona consumidora

entre dipositar l'energia en l'activisme, i projectar-la en la creació de solucions (Carolina de Moura). Per una banda, aposant per una economia social i solidària que respecti les persones i el planeta a través de la incidència política i el consum. Per l'altra, afavorint que la ciutadania sigui part de la solució, produint aliments d'una manera més justa i respectant el medi ambient: iniciant o formant part d'un hort o d'un grup de consum, repensant la pròpia tasca professional...

ses aquelles més vulnerables (Montserrat Tafalla).

L'educació ha d'acompanyar el jovent cap a aquesta transformació. Evitar caure en propostes assistencialistes de portar un paquet de llegums a l'escola per Nadal, i educar cap a la incidència política. Cal que la gent jove impulsi accions perquè s'implementin estratègies que portin solucions reals cap a la garantia del dret a l'alimentació (Alejandro Guzman).

decideixi de manera conscient el que menja tenint en compte criteris nutricionals, ambientals, socials i econòmics (Montserrat Tafalla). Cal motivar que els infants i joves siguin conscients que han de tenir una alimentació de qualitat, i que si no la tenen vol dir que aquesta no s'està considerant socialment com un dret i prioritat. Per aquest motiu, és necessari que facin incidència política (Montse Santolino).

Iniciar projectes educatius amb la col·laboració entre comunitats educatives, entitats, agents socioeconòmics i administració pública és una manera de donar resposta als reptes globals per garantir el dret a l'alimentació des de l'àmbit local. Tot plegat, amb la finalitat d'avançar cap a alternatives que impliquin el reconeixement i la reparació de les interdependències globals (LaFede.cat, 2020)

ENGEGA

A quines dimensions del dret a l'alimentació pots fer incidència des del teu rol local, des d'una perspectiva global?

Idea de proposta

Realitzar un mapa explorant d'on venen les fruites i verdures que es mengen al menjador per explorar les interdependències globals. A través d'una aliança amb una entitat de cooperació es pot facilitar un centre d'interès que creï una connexió real amb els Sud Global. En aquesta exploració es desgranen les desigualtats creades pel sistema agroalimentari actual, i s'hi busquen alternatives. En el cas de DESOS Opció Solidària, els nostres projectes de cooperació a Nicaragua aporten un exemple concret de solucions cap a l'apoderament econòmic i participació efectiva de les dones cap a la sobirania alimentària.

Recursos socioeducatius

- Guies: *Enfocament de Gènere i Basat en els Drets Humans en la cooperació per al desenvolupament* (2018) i Guia de LaFede.cat *d'Educació per a la Justícia Global: Educar per a futurs alternatius* (2020)
- Vídeos *ODS* impulsats per DESOS Opció Solidària amb una mirada des de Nicaragua i Catalunya
- Vídeo *Abuela grillo*, de The Animation Workshop, que ajuda a portar la perspectiva Nord-Sud Global a les aules.

ENXARXA'T

Amb quins col·lectius pots col·laborar per desenvolupar projectes entorn a la garantia del dret a l'alimentació, partint d'un prisma global?

Col·lectius

- Coneix alternatives locals a l'ajuda alimentària: *Alterbanc* (AMB) i *La Botiga Solidària* (Cornellà).
- Vincula't a entitats Socials de països del Sud Global: *Fundación del Río* i *Cehda*.
- Consciencia't a través d'organitzacions que vetllen per la sobirania alimentària: *La Via Campesina* i la Revista *Sobirania Alimentària, Biodiversidad y Culturas*.

En coneixes més? Escribeu-los aquí:

Comparteix-los amb nosaltres escrivint a transalimenta.desos@pangea.org

04. Actua localment: Com et nodreix el Parc Agrari

Les crisis que estem vivint estan movent les persones a organitzar-se entre elles i fomentar aquest canvi de vida a la ciutat. Hi ha una cosa que tenim clara: hem de viure a la ciutat i, per tant, hem de canviar la ciutat on vivim. En temps de crisi, hem d'observar la ciutat i el seu entorn com un lloc d'on extreure els aliments. Assegurar l'aliment a la ciutat és molt important; la pandèmia ens ho està alertant. Volem unes ciutats més verdes, menys contaminades i més comestibles.

Pilar Sampietro, Ràdio 4 i Radio 3

L'Àrea metropolitana de Barcelona presenta un element únic que poques metròpolis europees tenen: el Parc Agrari del Baix Llobregat. Els serveis ecosistèmics que ofereix aquest espai, especialment la provisió d'aliments per a la ciutadania local, ofereix una rica oportunitat per avançar cap a una alimentació sostenible. En un moment de crisis múltiples, permet advocar per una producció i consum de proximitat que nodreixi tant les persones com el planeta, i per tant, avançar cap a l'assoliment de l'ODS 2 de fam zero i l'ODS 12 de consum i producció responsables.

Et convidem a reflexionar: com et nodreix el Parc Agrari?

Les persones que van participar als seminaris, i les que han estat entrevistades en el marc d'aquest projecte, expressen que el Parc Agrari del Baix Llobregat els nodreix de les següents maneres:

- **Alimentant.** Permet la producció d'aliments per a la població local, la revitalització d'un sector molt marginat i poc considerat socialment, així com del paisatge agrari al vell mig de la ciutat, generador de feina i activitat.
- **Deixant fer a la natura, mentre aquesta abasteix la ciutat.** Es crea un vincle imprescindible entre ambdues. Hi permet una producció de proximitat i es redueixen els kilòmetres de transport dels aliments.
- **Permetent respirar i veure l'horitzó.** És un espai verd compartit que resisteix al ciment, blocs, autopistes, aeroport... És com una illa paradisiàca dins d'un entorn metropolità.
- **Connectant.** Omple l'ambient amb olors fresques, aliments d'aquí i ens arrela amb el territori. És un element cultural que ens connecta amb la tradició agrària del país.

Tot i això, les terres del Parc Agrari del Baix Llobregat, i l'activitat agrícola que genera la pagesia local, estan constantment amenaçades per pressions urbanístiques i socioeconòmiques.

PRESSIONS URBANÍSTIQUES

La idea de l'implementació de projecte 'Eurovegas' l'any 2012 va tenir molta repercussió pública. El març de 2021, la mateixa setmana que la Comissió Europea obria un procediment d'infracció pel deteriorament de la plana deltaica, al Prat de Llobregat començaven les obres del projecte ARE Eixample Sud. A l'agost del 2021, la Generalitat i l'Estat s'inicia el pacte de la nova ampliació de l'aeroport del Prat que amenaçarà l'activitat agrícola del Parc Agrari.

LA PAGESIA EN PERILL D'EXTINCIÓ

El Parc Agrari del Baix Llobregat i la seva activitat existeix per la seva pagesia, les administracions públiques i les comunitats locals que el valoren i defensen. Es fa visible el problema que suposa la manca de relleu generacional en un sector que és poc o gens rendible per a la petita pagesia local. Les múltiples manifestacions de la pagesia mostren la vulnerabilitat d'un sector on els preus són cada cop més baixos i els costos més alts.

Les aliances i estratègies col·lectives que es generen i poden generar entorn al Parc Agrari del Baix Llobregat tenen la capacitat de nodrir un canvi en les relacions de producció i consum actuals. Les iniciatives comunitàries i a escala local tenen dues grans virtuts: l'una, convertir-se en laboratoris d'experiències, i l'altra, ser un espai on persones concretes poden experimentar l'èxit de fer coses en comú que alimenten un canvi en la dinàmica institucional (Carolina de Moura).

Quin és el valor socioeducatiu del Parc Agrari del Baix Llobregat per a la transformació local de l'actual sistema agroalimentari?

Com a vertebrador d'aliances:

Planteja un espai de trobada i reflexió per explorar com els agents de la cadena alimentària poden caminar junts cap a l'alimentació sostenible i la sobirania alimentària. Podria ser el cor i el motor d'aquesta transformació social, econòmica i educativa amb una mirada compartida metropolitana (Montse Santolino). Es requereix escoltar quines necessitats i oportunitats existeixen des de cada rol (Gemma Frances). Els espais de trobada, com els seminaris i entrevistes realitzades en aquest projecte, entreveuen el potencial transformador del fet de generar una xarxa socioeducativa amb diversitat d'agents, així com la motivació, des de tots els àmbits, d'engegar projectes conjunts entorn al Parc Agrari del Baix Llobregat.

Com a vitalitzador de la tasca de la pagesia local:

És un entorn proper que pot ajudar a mostrar i experimentar que qualsevol pot ser pagesa. No és ensenyar aquella poma bonica i el pagès amb el barret i el tractor. És anar una mica més enllà, i dirigir-se cap a una sobirania alimentària, i una aposta per una agricultura de proximitat que ofereixi beneficis ambientals i econòmics (Gemma Frances). El vincle directe amb la pagesia pot afavorir que la ciutadania vulgui protegir el parc i la seva activitat agrícola, que s'estimi el seu territori i que vulgui defensar-lo de les pressions socioeconòmiques (Carolina de Moura). Els canals curts de comercialització basats en la cooperació són impulsores de contrapoder a través de la generació de xarxes de proximitat que serveixen per anar alimentant un canvi en la dinàmica institucional (Doña Chica).

Com a context socioeducatiu:

Permet que les comunitats educatives tinguin contacte amb la pagesia i coneguin com es produeixen els aliments que mengen (Anna Navarro). Afavoreix l'adopció de canvis en la manera de consumir aliments al crear vincles amb la pagesia, estimant la seva tasca en viure-la de primera mà (Anna Vegara). Tot i això, és important mantenir un equilibri entre la tasca productiva i educativa del parc per tal de mantenir el seu objectiu principal (Gemma Frances). Per una banda, es pot conèixer el valor del parc a través de visites a agents socioeconòmics del barri que ofereixen productes de proximitat i sostenibles. (ex: grups de consum, cooperatives, mercats de pagès, etc.). Per altra banda, es pot obrir la reflexió de quins espais i infraestructures caldria a les ciutats perquè fossin comestibles i perquè hi fos possible l'activitat agrícola urbana (Pilar Sampietro).

ENGEGA

Com pots afavorir, des del teu rol, l'establiment d'un vincle entre tu i el teu territori a través del Parc Agrari del Baix Llobregat?

Idea de proposta

JOC DE ROL T'animem a fer un joc de rol. Posar-te en la pell de la pagesia que emprèn un projecte agroecològic al Parc Agrari del Baix Llobregat. Has d'identificar quins recursos necessites per començar el projecte i quants diners has d'invertir en cadascun. Partint d'un pressupost inicial limitat, hauràs de decidir com repartir-lo (Quins malabars has de fer per assegurar una inversió justa, sostenible i que garanteixi un treball digne?). Un cop has pogut recol·lectar els aliments cultivats, et convidem a viure en primera persona com seria el seu procés de comercialització (Pots vendre tots els productes? Quins criteris ho determinen? A quin preu?). D'aquesta manera viuràs l'entrebanc que experimenta la pagesia local i la dificultat de recuperar els diners de la seva inversió i tenir un treball digne.

Recursos socioeducatius

- Proposta virtual del joc de rol i altres recursos de DESOS Opció Solidària a la [llista de reproducció de Transalimenta al Baix Llobregat](#).
- Catàleg d'activitats de les cooperatives agroecològiques [Central Parc](#) i [l'Ortiga](#)
- Informació i activitats del [Consorci Parc Agrari del Baix Llobregat](#)
- [Maleta agroecològica](#) de la Xarxa Agroecològica de Menjadors Escolars de Catalunya.

ENXARXA'T

Amb quins col·lectius del teu entorn pots col·laborar per tal de posar en valor la producció i consum responsable d'aliments de proximitat?

Col·lectius

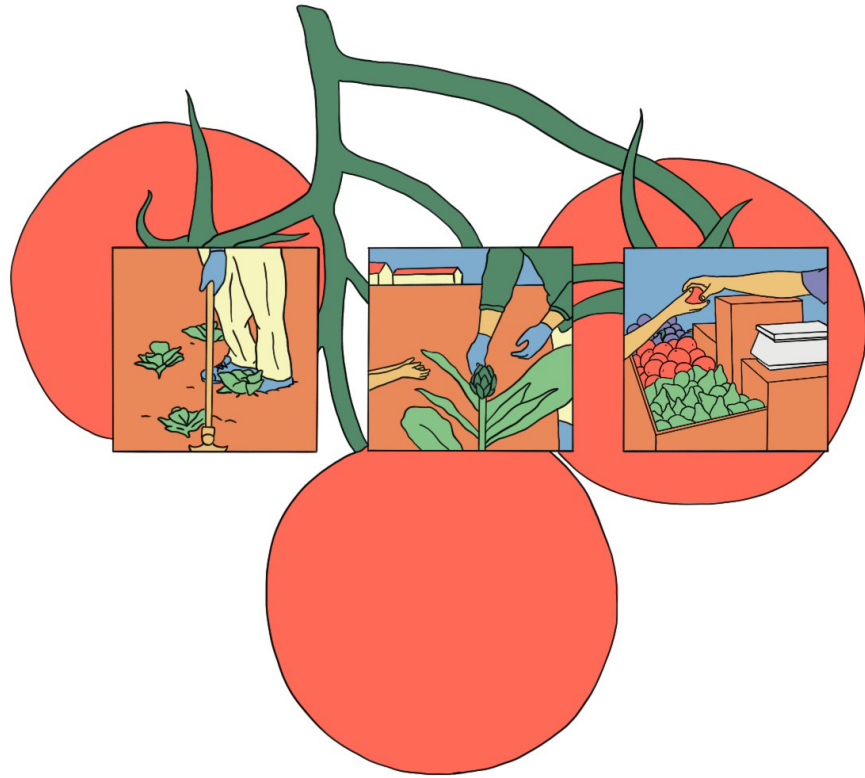
- Inclou canvis en el menjador escolar a través d'[Ecocentral](#).
- Uneix-te als col·lectius de protecció del parc i ecologistes: [Ni un pam de Terra](#), [Plataforma Béns Comuns](#), [Plataforma SOS Baix Llobregat](#) i [Hospitalet i Molins en Transició](#).
- Suma't a fer que la teva ciutat sigui comestible a través dels horts comunitaris (ex: [Porta'm a l'hort](#) i [Hort de Can Valent](#) a Nou Barris) cooperatives agroecològiques com [la PACA](#).
- Consumeix en fruiteries i verdureries locals (ex: [Cal David](#) a Cornellà, o [La Pagesa](#) a Molins de Rei) i restaurants amb aposta sostenible (ex: [Siló](#) a Cornellà o [Setembre](#) a Molins de Rei).
- Visita els mercats de pagès per comprar el producte fresc del Parc Agrari cada cap de setmana al Parc Torreblanca, Sant Boi, Cornellà, la colònia Güell, Sant Vicenç dels Horts.... També pots visitar altres mercats locals com el [Mercat dels Marsans](#) a Cornellà o el [Mercat Municipal](#) de Molins de Rei.

En coneixes més? Escribeu-los aquí:

Comparteix-los amb nosaltres escrivint a transalimenta.desos@pangea.org

05. El poder transformador de l'Aprenentatge Servei

Les experiències educatives globalitzades, que són la manera de generar aprenentatges competencials, cal que estiguin vinculades amb l'entorn. Hi ha moltes metodologies, però el que és important és que entenguis per què l'estàs utilitzant: per generar aprenentatges globalitzats, és a dir, per donar resposta a l'objectiu de desenvolupament integral de la persona a través de la interacció amb l'entorn.

Eduard Vallory, CATESCO

Què és l'ApS?

L'ApS és una eina adient per articular experiències educatives per al desenvolupament sostenible, afavorint el desenvolupament integral de la persona, la societat i el planeta. L'ApS és entès com a una triple revolució (Brenda Bär):

- 1. Una eina des del punt de vista metodològic.** Impulsa l'aprenentatge competencial tractant els continguts curriculars contextualitzats amb les necessitats de l'entorn, afavoreix que la persona reflexioni sobre la seva realitat, tot mirant-la des d'una dimensió àmplia i crítica, i incorporant-hi temàtiques que estan interconnectades des d'un sentit de donar resposta de forma col·lectiva als reptes sistèmics actuals.
- 2. Una filosofia educativa.** L'educació té una dimensió política de respondre als reptes del món. I aquí, l'educació hi pren un caràcter caire alliberador: es transforma la realitat al mateix moment que s'educa, demostrant que les dinàmiques socials, econòmiques i ambientals es poden canviar ara, i que la infància i joventut hi tenen un rol essencial.
- 3. Una revolució comunitària.** És una manera de teixir aliances en el territori a partir de lògiques de treball comunitàries. Les persones participants aprenen des de l'acció real i sobre la marxa, creant ganes de compartir i d'impulsar accions de forma conjunta. Amb l'ApS es planta una petita llavor de canvi que anirà creixent a partir de les aliances que s'han creat.

Per a què ApS?

L'ApS és una metodologia adient perquè l'educació ajudi a avançar cap a un desenvolupament just i sostenible. Les característiques de l'ApS estan relacionades amb els elements que fan de l'educació una eina per a la justícia global (Centre Promotor Aps & LaFede.cat, 2021):

- Fer de l'educació un acte polític, adquirint una visió crítica i global donant sentit a les accions locals.
- Educar en la interdependència i l'ecodependència, treballant per al bé comú.
- Desaprendre la manera que tenim de mirar el món, activant l'empatia, l'altruisme i la cura.
- Aprendre i tractar problemes socials de forma col·lectiva, teixint comunitats educadores.
- Actuar com a forma d'educar, transformant la realitat propera a través del compromís cívic.
- Treballar per als processos i no per als resultats, adquirint competències vitals i sense defugir la complexitat.
- Posar emoció, ment i cos, apropiant-se de valors després de viure'ls i reflexionar-hi.

L'ApS és una metodologia adient per articular processos socioeducatius que impulsin la transformació del model de producció i consum perquè es garanteixi el dret a l'alimentació. Aquest tipus de projectes generen comprensió i aliances entre les comunitats educatives i els agents socioeconòmics que avancen cap a l'alimentació sostenible i la sobirania alimentària. Tots els projectes ApS estan constituïts de tres processos interdependents que li donen sentit i context:

NECESSITAT

Els projectes ApS tenen com a punt de partida la detecció i anàlisi de necessitats socials de l'entorn que suposen situacions d'injustícia i dificulten el desenvolupament sostenible. En aquesta mirada, s'origina una ampliació de consciència i responsabilitat. Les comunitats educatives s'apropen als

reptes existents perquè senten que està a les seves mans donar respostes i convertir-se en impulsores de transformació social. A la vegada, els agents socioeconòmics del territori s'apropen a les necessitats de les escoles, adoptant un rol de responsabilitat educativa.

APRENTATGE

La necessitat de garantir el dret a l'alimentació genera que l'aprenentatge estigui contextualitzat. Els continguts deixen de ser abstractes i es situen en un context proper i actual per a la comunitat educativa. L'ApS articula els continguts i competències curriculars, a la vegada que aposta per l'educació cap al desenvolupament sostenible.

Es poden plantejar una gran diversitat de temàtiques amb caràcter interdisciplinari en els ApS per treballar la garantia del dret a l'alimentació, com ara les fases de la cadena alimentària, el canvi climàtic, la sobirania alimentària, l'agroecologia, les polítiques alimentàries, l'economia social i solidària; entre d'altres (pàg. 21, Centre Promotor ApS, 2020).

Així mateix, és important que les experiències educatives per al desenvolupament sostenible ajudin a desenvolupar d'aprenentatge cognitiu (comprentent les estructures i impactes del sistema agroalimentari a escala local i global), socioemocionals (reflexionant sobre els propis valors i rols) i conductuals (canvis tant de consum com en la promoció de canvis en la presa de decisions col·lectives) (UNESCO, 2017).

SERVEI

El servei no és el producte de l'aprenentatge, ja que sense servei, l'aprenentatge perd gran part del seu poder transformador. El servei afavoreix que la interacció amb l'entorn sigui autèntica i que tinguin un propòsit ampli per al desenvolupament de competències cap al desenvolupament sostenible (Eduard Vallory). En els ApS per a la garantia del dret a l'alimentació es poden realitzar tipologies d'accions de servei diverses de sensibilització i comunicació, educació i formació, recerca i reflexió, incidència política i mobilització social; entre d'altres (pàg. 25, Centre Promotor ApS, 2020).

El tipus de servei dependrà de les comunitats educatives, els agents socioeconòmics que hi participin i les necessitats específiques de l'entorn local (Cèlia Vendrell). El servei té una part essencial en la contribució a la identitat personal i col·lectiva dels participants. S'hi desenvolupen habilitats socials explorant el rol que tenim com a ciutadania, i reflexionant entorn al futur professional, provocant el plantejament de preguntes com: al servei de qui i què poso la meva acció?.

Així, el servei ajuda a refer identitats de joves, especialment en contextos de vulnerabilitat i baixes expectatives. L'alumnat es troba fent accions positives per al seu entorn, i aquest els atorga reconeixement (Brenda Bär).

ENGEGA

Quines característiques i elements caldria que tinguessis en compte per impulsar un ApS per a la garantia del dret a l'alimentació?

- Guies del Centre Promotor ApS de Catalunya, especialment la guia: *'Aprenentatge servei per a una alimentació sana, justa i sostenible'* (2020).
- Guia de LaFede d'Educació per a la Justícia Global: *'Educar per a futurs alternatius'* (2021).
- Guia de la UNESCO-CATESCO: *'Educació per als Objectius de Desenvolupament Sostenible: Objectius d'aprenentatge'* (2017).

ENXARXA'T

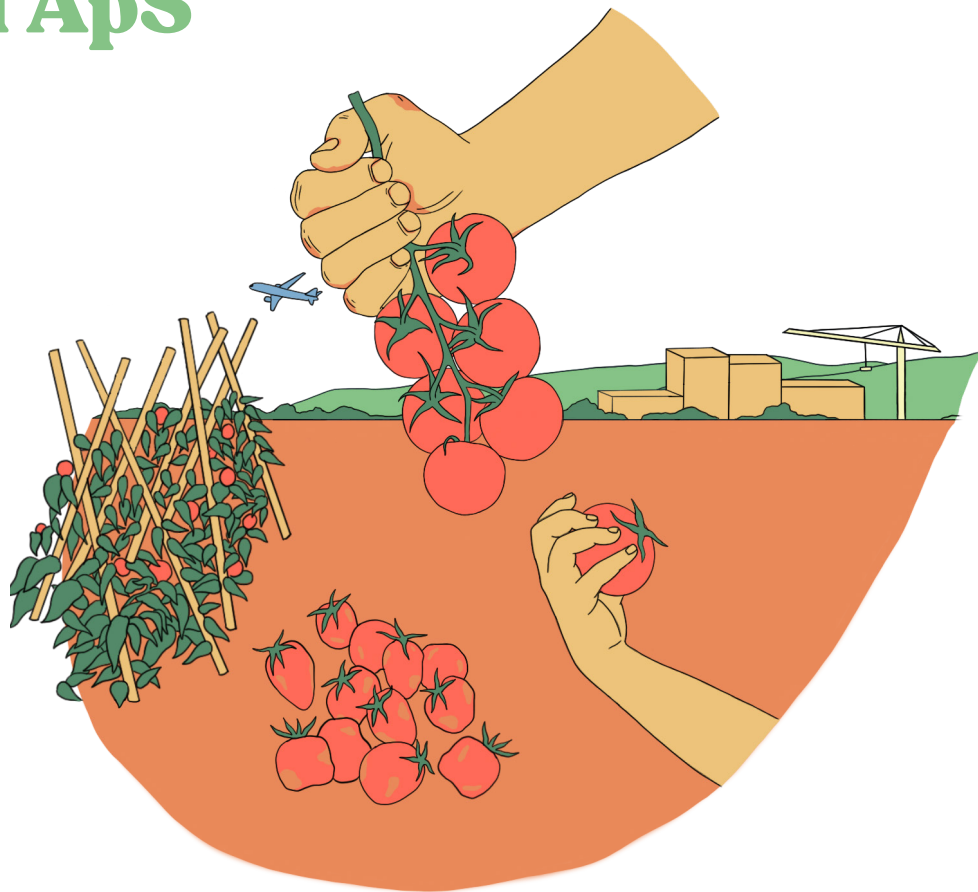
Amb quins agents i institucions pots col·laborar per impulsar un ApS per a la garantia del dret a l'alimentació?

- Inspira't en el *Mapa d'experiències educació per la justícia global*.
- Explora el *Mapa ApS i servei comunitari*.
- Recolza't en el *Ajuntament de Barcelona- Direcció de Justícia Global i Cooperació Internacional, Centre Promotor ApS i la Federació de Moviments de Renovació Pedagògica de Catalunya*.

En coneixes més? Escribeu-los aquí:

Comparteix-los amb nosaltres escrivint a transalimenta.desos@pangea.org

06. Recupera el valor dels aliments amb l'ApS

MALBARATAMENT ALIMENTARI COM A REPTE SISTÈMIC

El malbaratament és una problemàtica molt complexa i multicausal que requereix una visió àmplia i completa de la cadena agroalimentària. Tots i totes som part de problema però tots i totes som part de la solució. Sovint només cal posar-hi una mica de creativitat i consciència; no calen grans invents. Sobretot, per respecte al productor que ha treballat per conrear aquest aliment.

Gaby Susanna, PAA

Segons la FAO, s'estima que un terç de tots els aliments produïts en l'àmbit mundial es perden o es malbaraten. Els costos del malbaratament són de tipus socioeconòmic i mediambiental, i afecten tota la societat. Per una banda, les pèrdues i el malbaratament alimentaris afebleixen l'economia generant pèrdues a les empreses, augmentant la despesa de la llar i obligant l'administració pública a destinar recursos per gestionar els residus alimentaris. Per altra banda, tenen com a efectes la pèrdua de la diversitat biològica i de terres fèrtils, l'excés d'ús d'aigua i energia, i l'increment de la generació de residus, sent aquesta una de les causes principals del canvi climàtic.

L'any 2020 Catalunya va impulsar la Llei de prevenció de les pèrdues i el malbaratament alimentari (Llei 3/2020, de l'11 de març). S'ha fet un pas pioner i s'ha posat en relleu que es necessita sumar forces i teixir aliances entre tots els agents de la cadena alimentària (Gaby Susanna).

Les minves alimentàries: aquells aliments que no passen el càsting de bellesa del sistema agroalimentari

El malbaratament alimentari es dona en totes les fases de la cadena alimentària. Des de DESOS Opció Solidària i Central Parc, ens fixem en les minves alimentàries. Aquestes són totes aquelles fruites, verdures i hortalisses que no arriben a ser comercialitzades i són descartades per criteris estètics de mida, forma o color, malgrat ser aliments de qualitat.

El percentatge d'aliments perduts després de la collita en l'explotació i en les etapes de transport, emmagatzematge, elaboració i venda a l'engròs se situa en un 13,8% a nivell mundial (FAO, 2021). Les pèrdues al sector primari només són la punta de l'iceberg d'una problemàtica estructural de l'actual sistema agroalimentari, que permet que els aliments perdin el seu valor i s'acabin malbaratant. Aquesta situació mostra un repte sistèmic en el qual totes les persones tenim una part de la solució.

Totes som perfectes (verdures, fruites i persones), però a la nostra manera.

Cèlia Vendrell, Fundació Espigaladors

Per això, es requereix un acció col·lectiva en la qual el paper de l'educació pot ser essencial. Des dels processos socioeducatius es poden reequilibrar les dinàmiques del sistema agroalimentari:

- Donant a conèixer quan "toca" menjar el producte, mostrant que hi ha uns processos d'estacionalitat que cal respectar per obtenir productes de qualitat.
- Afavorint que es recuperi el valor dels aliments coneixent-ne les problemàtiques, i l'esforç que viu la pagesia.
- Impulsant el contacte directe entre consum i producció, per tal de facilitar una planificació agrícola que estigui acord amb la demanda, i que es redueixin les pèrdues alimentàries.

APS PER RECUPERAR EL VALOR DELS ALIMENTS: L'EXEMPLE DE DESOS

Des de DESOS Opció Solidària, busquem generar processos transformadors socioeducatius per promoure el dret a l'alimentació mitjançant la reducció del malbaratament alimentari. Concretament, impulsem el projecte d'Aprenentatge Servei amb comunitats educatives de centres d'educació secundària públics de l'Àrea Metropolitana de Barcelona. Els ApS es dissenyen i implementen de forma conjunta entre DESOS i el professorat. A continuació, partint dels principis de la metodologia ApS, es presenten els tres processos interdependents que es generen en els projectes:

NECESSITAT SOCIAL

En els ApS impulsats per DESOS Opció Solidària, parteix de la necessitat social presentada per la cooperativa Central Parc. S'identifica que la pagesia del Parc Agrari del Baix Llobregat reclama introduir les minves alimentàries ecològiques dins del circuit de venda, per tal de reduir el malbaratament alimentari. A través d'aquesta problemàtica estructural, s'entreveuen quines són les dinàmiques del sistema agroalimentari que permeten que es llencin aliments. D'aquesta manera, es generen experiències d'aprenentatge i de servei cap a l'as-

soliment dels ODS 2 de fam zero, ODS 4 educació de qualitat, 5 igualtat de gènere, 12 producció i consum responsable i 13 acció pel clima. Els ApS busquen impulsar canvis per prevenir el malbaratament alimentari. Per una banda, a nivell individual en la manera de consumir els aliments, tot advocant per un consum de temporada i proximitat que inclogui les minves alimentàries. Per altra banda, a nivell col·lectiu canviant la manera de relacionar-se amb els altres agents, per tal d'apostar per un sistema agroalimentari més circular i just, on es valori la tasca dels agents del sistema agroalimentari, i dels béns i serveis naturals.

APRENTATGE

La necessitat social d'introduir les minves alimentàries en el circuit de consum contextualitza i dona significat a l'aprenentatge. S'afavoreix un aprenentatge competencial viscut des de àmbits educatius a través de propostes educatives a l'aula i als camps de la cooperativa Central Parc al Parc Agrari del Baix Llobregat, tot tractant les següents temàtiques:

- Les problemàtiques socials, econòmiques

i ambientals que generen les minves alimentàries.

- El valor de la tasca de la pagesia fent sortides al Parc Agrari del Baix Llobregat per experimentar què és la planificació, la plantada, la recol·lecta i la comercialització de productes agroecològics.
- Les vulneracions del dret a l'alimentació des d'una visió Nord-Sud.
- El paper de la dona en l'alimentació i les injustícies associades al gènere.

SERVEI

El servei comença amb la visita als agents socioeconòmics del barri que aposten per una producció i consum responsable. Es creen aliances entre les comunitats educatives i els grups de consum, horts comunitaris, mercats de barri, cooperatives agroecològiques com Central Parc, entitats socials... A través de fase d'aprenentatge i les aliances creades amb l'entorn, l'alumnat s'apodera a fer una acció col·lectiva per promoure la garantia del dret a l'alimentació a través de la reducció del malbaratament alimentari. L'alumnat fa una tasca d'incidència política i de sensibilització de l'entorn sobre la necessitat social d'introduir les minves alimentàries dins de la venda i/o consum local. Cada grup, comunitat educativa i entorn és diferent i genera una proposta única. Aquests són alguns exemples:

- Tallers en l'entorn proper de l'institut, amb incidència a la comunitat propera: veïnat visitant el mercat, famílies, altres membres de la comunitat educativa....
- La campanya *#Repensaelquemenges* a les xarxes socials, en el moment de confinament, amb la participació de la comunitat educativa, els agents socioeconòmics de l'entorn i titulars sobre el dret a l'alimentació dels països del Sud Global.
- La creació d'històries a través del Kamishibai en un moment en què l'educació necessitava més que mai el component socioemocional i tornar a connectar les persones malgrat les distàncies físiques de seguretat.

ENGEGA

Com pots impulsar que es desenvolupin ApS que ajudin a prevenir el malbaratament alimentari en les diverses fases de la cadena alimentària?

- *Recursos educatius* de DESOS Opció Solidària.
- Guia *'de bones pràctiques per a un espigolament segur'* per a la reducció del malbaratament alimentari en la fase de producció.
- Guia *'Ens ho mengem tot'* per a la prevenció del malbaratament alimentari en la fase de consum als menjadors escolars.
- Eines i recursos *'Som Gent de Profit'* per reduir el malbaratament alimentari de forma global.

ENXARXA'T

Amb quins agents del teu territori pots col·laborar per tal de recuperar conjuntament el valor dels aliments i reduir el malbaratament alimentari?

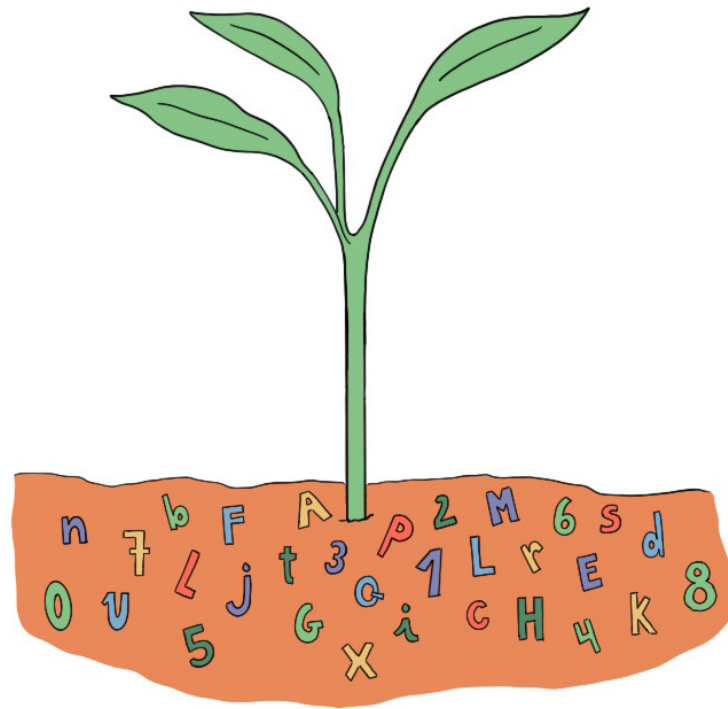
- La *Fundació Espigoladors* es centra en la reducció de les pèrdues del camp per garantir el dret a l'alimentació. Generen oportunitats laborals i educatives per a l'aprofitament alimentari.
- La *Plataforma Aprofitem els Aliments* treballa amb tots els agents implicats en la lluita contra el malbaratament, per a la creació d'un moviment que promogui els canvis per a una cultura de l'aprofitament.

En coneixes més? Escribeu-los aquí:

Comparteix-los amb nosaltres escrivint a transalimenta.desos@pangea.org

07. Suma't a la xarxa transformadora

Quan penso com m'agradaria que fos l'Àrea Metropolitana de Barcelona d'aquí a 10 anys, penso que seria molt diferent. Tindríem educació per a la consciència de territori comú a nivell polític, econòmic i social. On no hi hagués competència municipal entre ajuntaments. M'agradaria que s'aturés d'una vegada el creixement de l'aeroport, que es recuperés el delta, que es recuperés la zona agrària... És molt esperançador el cas dels moviments socials i ecologistes, que s'estan unint per protegir el parc i que fan una plataforma àmplia plantejant-se propostes de caire metropolità.

Montse Santolino, LaFede.cat Organitzacions per la Justícia Global

TRENCAR FRONTERES EDUCATIVES

Quan les escoles s'obren a l'entorn, i l'entorn s'obre a les escoles, és necessari establir una estratègia que permeti lògiques de treball globalitzador. Es necessita que l'entorn es presti a interactuar amb aquestes escoles i que aquestes facin ús de l'entorn com a mitjà educatiu (Eduard Vallory).

Per afavorir el dret a l'alimentació, cal una visió àmplia del sistema agroalimentari i de les relacions que s'hi estableixen. Si veiem els processos educatius com a impulsors del canvi del model de consum i producció, cal que ho fem entre tots agents de la cadena alimentària. És necessari diluir les parets dels centres educatius per tal d'afavorir que interactuïn realment amb l'entorn en comptes que es limitin a parlar-ne.

Com s'ha vist en els anteriors capítols, es veu l'Aprenentatge Servei com la metodologia adient per impulsar processos transformadors socioeducatius per a la garantia del dret a l'alimentació. Impulsant un compromís col·lectiu, connectant els processos socioeducatius amb les necessitats i reptes del sistema agroalimentari. Treballant des d'una lògica comunitària, es poden traspasar els murs dels espais educatius i teixir comunitats educadores.

Qui educa per a la garantia del dret a l'alimentació?

Els agents que entren en joc en els projectes ApS per a la garantia del dret a l'alimentació són:

Des d'on s'educa per a la garantia del dret a l'alimentació?

L'ApS ha de donar resposta a les necessitats i singularitats de cada territori per tal d'aprofitar al màxim el seu potencial. Per aquest motiu, el paper de la política municipal, del personal tècnic de l'administració pública, de les comunitats educatives i dels altres agents socioeconòmics és clau per a l'arrelament de l'ApS al territori. El seu coneixement i vinculació amb l'àmbit local són fonamentals per a la qualitat i sostenibilitat dels projectes (Brenda Bär). En aquest sentit, el Parc Agrari del Baix Llobregat i els seus agents poden ser l'eix vertebrador d'una estratègia territorial per garantir el dret a l'alimentació tant pel seu valor social, ambiental com a econòmic.

LA NECESSITAT D'UNA ESTRATÈGIA TERRITORIAL

Des de fa 20 anys, els projectes ApS han demostrat ser uns catalitzadors de canvi i creació de vincles entre les comunitats educatives i l'entorn. Ja hi ha un terreny abonat amb experiències i comunitats educatives motivades a Catalunya (Brenda Bär).

Tot i això, és necessari una major estructura i aposta territorial per facilitar-ho. El Departament d'Ensenyament va afavorir aquests projectes amb l'article 16 del Decret 187/2015, de 25 d'agost, d'ordenació dels ensenyaments de l'educació secundària obligatòria. Tot i això, és important que les administracions locals i els agents socioeducatius del territori sumin les seves forces i segueixin avançant per tal que la ciutat sigui educadora (Montse Santolino).

Per impulsar una transformació social que es dirigeixi cap a la garantia del dret a l'alimentació és necessària una estratègia que trenqui les barreres existents i que faci de pont entre col·lectius. En el sistema agroalimentari, hi participen agents molt diversos, i cadascun d'ells parteix d'un punt diferent. Per aquest motiu, cal tenir cura de les col·laboracions que s'estableixen entre els agents perquè tots sumin forces i vagin a l'una.

Per assegurar la qualitat i sostenibilitat en el temps dels projectes ApS, és necessari (Brenda Bär):

- **Identificar i activar els agents participants:** Fer una diagnosi de les necessitats i oportunitats de l'entorn educatiu i agroalimentari. Veure quins projectes, recursos i col·lectius existeixen per tal d'alinear-se cap a un objectiu comú.

(ex: grups de consum, cooperatives, mercats de pagès, entitats, centres educatius...)

- **Incidir en la necessitat que hi hagi una voluntat política:** Es requereix una implicació que permeti l'articulació d'accions socioeducatives per a la sostenibilitat de l'actual model de producció i consum d'aliments, amb perspectiva de gènere i garantia dels drets humans. Cal un reconeixement de la tasca que ja es realitza, la creació d'infraestructures i la mobilització de recursos. Quan les entitats i agents socioeconòmics de la cadena alimentària assumeixen el seu rol socioeducatiu, és necessari que les institucions públiques el valorin per no precaritzar la tasca dels primers. Si es vol impulsar el valor educatiu de l'entorn, cal que es mobilitzin recursos.

(ex: ACCD, Departament d'Acció Climàtica, Alimentació i Agenda Rural, Departament d'Educació, Ajuntaments municipals, Consorci del Parc Agrari del Baix Llobregat...)

- **Afavorir la coneixença i els espais de trobada per a la col·laboració entre la diversitat d'agents socioeducatius:** Per treballar des d'una lògica comunitària, es requereix respecte i equilibri entre els rols, necessitats i responsabilitats de cada agent. Cada agent del sistema agroalimentari i educatiu funciona amb les seves pròpies dinàmiques i ritmes, i és necessari construir-hi una comprensió i dinàmiques de col·laboració.

(ex: Centre Promotor Aps Catalunya, LaFede, Federació de Moviments de Renovació Pedagògica de Catalunya, Projecte Dames)

- **Acompanyar en l'apoderament i la implicació:** Les inèrcies d'aïllament estan vinculades a elements culturals de "sempre s'ha fet així", com amb la percepció de que "no ho sabem fer d'una altra manera". L'acompanyament va més enllà d'una càpsula de formació inicial, i cal que la formació sigui una experiència vital i empoderadora. Impulsant-la a través de l'obertura d'espais de reflexió, formació, disseny conjunt i recursos.

(ex: formacions impulsades per DESOS, Candela...)

- **Difusió, reconeixement i reforç per tal d'arrelar l'ApS:** És important fer visible i celebrar cada passa que es fa cap a la transformació social. És necessari permetre que es comparteixin bones pràctiques, i que hi hagi un aprenentatge conjunt entre agents diversos.

(ex: R4 Vida verda, Ràdios municipals, Premis Aps...)

Quines altres accions creus que es necessiten per engegar aquesta estratègia territorial que impulsi projectes ApS per a la garantia del dret a l'alimentació?

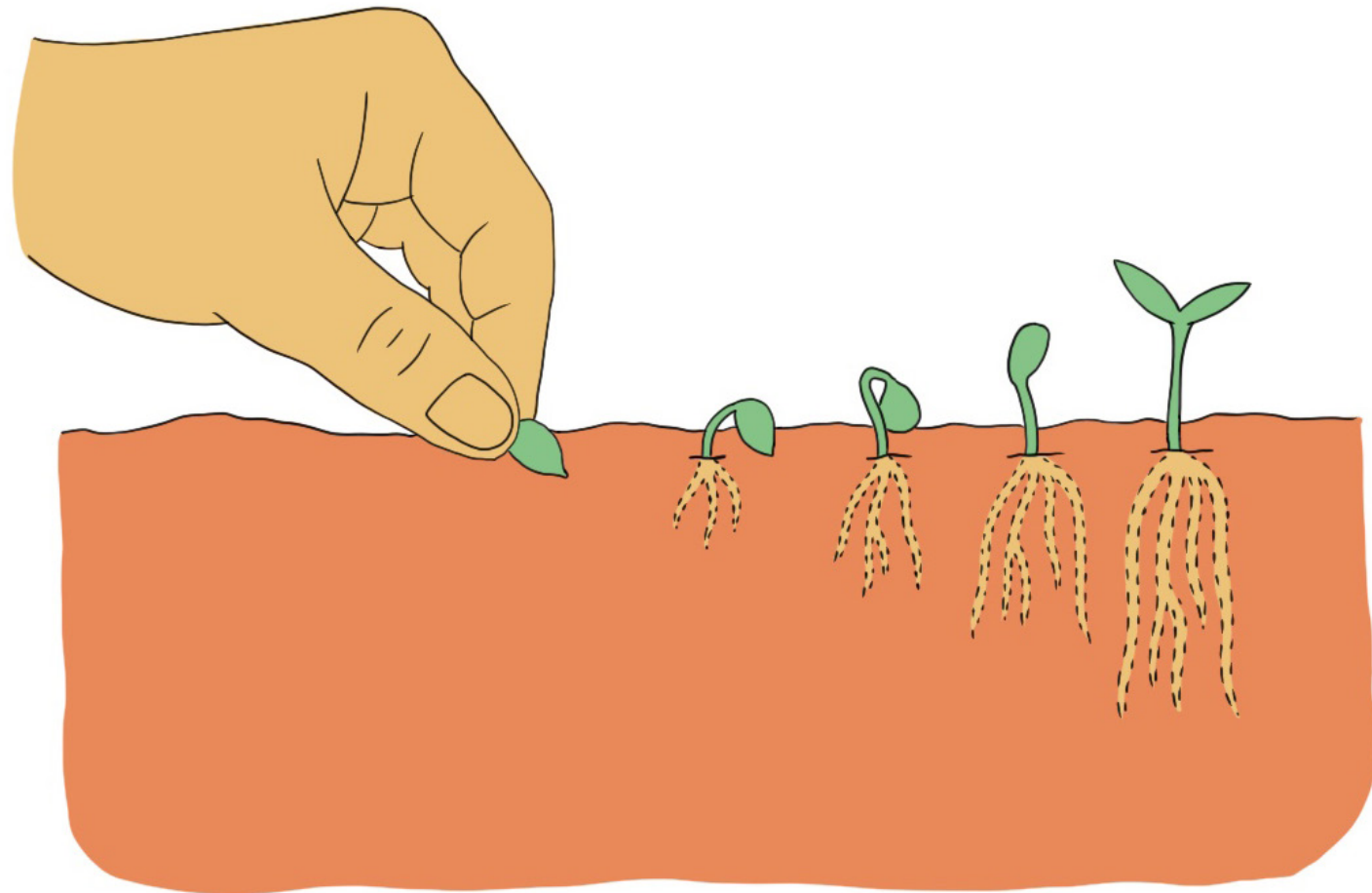

Posa't en contacte amb transalimenta.desos@pangea.org per tal d'articular aquesta estratègia conjuntament

08. Sembra llavors ara per recollir el futur que vols

Al llarg dels capítols anteriors, t'hem fet una proposta per repensar el que menges des de la taula al camp. En tots els capítols, en primer lloc, s'han aportat diferents punts de reflexió per prendre consciència de les estructures i causes que vulneren el dret a l'alimentació. En segon lloc, s'ha incidit en la necessitat de responsabilitzar-se i adoptar un rol socioeducatiu per avançar cap al desenvolupament sostenible. Finalment, s'ha convidat a passar a l'acció amb propostes socioeducatives concretes i col·lectius amb els quals et pots enxarxar per donar resposta a les necessitats actuals del sistema agroalimentari.

Ara que has arribat fins aquí, et convidem a connectar amb allò que t'ha aportat la lectura d'aquesta guia. Et convidem a visualitzar tota la cadena alimentària, de la taula fins al camp, i a situar-t'hi:

- 1. Comença per l'aliment:** En quin sentit l'alimentació és un acte de cures que sosté la vida de les persones i el planeta? Des del teu rol socioeducatiu, com pots afavorir que es posi la vida al centre dels aliments?
- 2. Reprodueix la manera amb la qual aquests aliments han arribat a les teves mans, des del camp:** En quin sentit les maneres de consumir i produir actuals generen dinàmiques globals que vulneren el dret a l'alimentació? Quines accions socioeducatives pots impulsar per garantir la disponibilitat, accessibilitat i garantia del dret a l'alimentació?
- 3. Situa't en el camp en què s'ha cultivat aquest aliment:** On està localitzat? Quins projectes socioeducatius pots desenvolupar per posar en relleu el valor social, ambiental i econòmic dels aliments cultivats al Parc Agrari del Baix Llobregat?
- 4. Explora de quina manera s'ha cultivat aquest aliment:** Quines són les tècniques que s'hi han utilitzat? Com pots afavorir que l'Aprenentatge Servei sigui una eina que vinculi el sistema agroalimentari i educatiu per avançar junts cap a la garantia del dret a l'alimentació?
- 5. Visualitza com d'un cultiu s'ha pogut recol·lectar un fruit:** Quins elements es requereixen perquè surti un fruit d'un cultiu? De quina manera els exemples reals d'ApS per evitar el malbaratament alimentari et poden donar claus per impulsar o fer créixer projectes d'aquest tipus?
- 6. Observa els primers brots i la xarxa d'arrels del sòl:** Quina és la qualitat del sòl i de la xarxa d'arrels? Amb quines persones pots traçar sinergies per tal d'impulsar projectes socioeducatius per a la garantia del dret a l'alimentació?
- 7. Imagina't l'inici de tot mirant les llavors sembrades:** Quines llavors ja existeixen i quines caldria sembrar? Quines accions pots impulsar per a la sostenibilitat de les pràctiques educatives cap a la garantia del dret a l'alimentació?

IMAGINA EL FUTUR QUE T'AGRADARIA VIURE

Creiem en les utopies com a impuls social, com a fites que animen a caminar. La utopia és a l'horitzó, i a mesura que hom s'hi apropa, aquesta s'allunya; però serveix per això, per avançar (Pilar Sampietro). Al capdavant, el futur no està escrit. Mai no ho ha estat. Al contrari, tenim a la mà la ploma i el foli en blanc amb el qual començar a escriure'l, tal com van fer altres persones abans que nosaltres per arribar al nostre actual benestar.

Et proposem un exercici: Imagina't el futur que vols d'aquí a 10 anys. Pensa en quina és la situació de la garantia del dret a l'alimentació, el valor dels aliments, la vinculació entre entorns naturals (ex: Parc Agrari del Baix Llobregat), els processos socioeducatius, la implementació de projectes ApS al territori... Situa't en aquest futur, i des d'aquest lloc, envia una carta al teu 'jo del present' agraint-te tot allò que has fet en els anteriors 10 anys per aconseguir arribar on ets (Pearson et al., 2018).

Explica't les teves vivències:

Quines accions professionals has impulsat? Quines oportunitats i barreres t'has trobat? Amb qui t'has enxarxat? Quin ha estat el paper de l'educació? Quines persones i entorns eduquen? Quin ha estat el paper de l'ApS?

Signatura: _____

Posa't en contacte amb transalimenta.desos@pangea.org per tal de compartir aquesta carta amb nosaltres i buscar maneres de col·laborar per avançar de forma conjunta cap a aquest futur.

COMENCEM A PLANTAR LLAVORS DE CANVI

Ara toca començar. Repensar el que es menja, i plantar les llavors per caminar cap a la garantia del dret a l'alimentació mitjançant l'educació.

A vegades, amb un petit canvi pot semblar que s'està fent una cosa massa petita, però recorda:

“En una pequeña semilla de naranja hay todo un naranjero . Así que vamos a plantar muchas semillas para que crezcan árboles grandes con muchos frutos”

Carolina de Moura, Movimento pelas Serras e Águas de Minas Gerais

No hi ha una llavor concreta que doni resposta a tots els reptes globals i locals per avançar cap al desenvolupament sostenible. Tal com passa al camp, és necessari que hi hagi diversitat de cultius, i que es complementin els uns als altres. Per afavorir la sostenibilitat de les pràctiques educatives que afavoreixin el dret a l'alimentació es necessiten diversitat d'accions, i una xarxa diversa d'agents posant-les en marxa. Sempre adaptant-se a les necessitats i característiques de cada territori i comunitat.

A més, tal com determinen els cicles naturals de les collites, per veure els fruits d'aquestes llavors, cal temps. Els processos socioeducatius requereixen persistència i no defugir per tal de poder recollir els seus fruits. Tot i això, aquests processos tenen la força que fa de taca d'oli a d'altres persones, fent que els canvis siguin profunds.

Per tant, celebrem cada llavor que plantem! No canviarà tot el que es necessita ni demà, ni demà passat, però amb aquesta xarxa que s'està creant, s'avançarà per arribar al futur que es vol.

Aquesta guia no s'acaba aquí, sinó que et necessitem a tu, i a la xarxa socioeducativa ara ja iniciada que hem de mantenir viva. Tal com ens va dir una de les persones entrevistades, i participant del seminari: “Tant de bo la pròpia guia segueixi el procés d'Aprenentatge Servei; que a través de la xarxa i comunicació que està generant, torni a iniciar un procés, d'observació, de diagnòstic, de generació d'idees...”. Seguim sembrant conjuntament llavors educatives per a una transformació social que garanteixi el dret a l'alimentació i seguir repensant el que mengem.

Agraïments

Agraïm a totes les persones participants als seminaris, entrevistes, i tècniques de DESOS Opció Solidària i Central Parc, la construcció del contingut d'aquesta guia. També a tota la xarxa de persones de projectes anteriors de l'entitat que han inspirat aquest procés, i a les institucions ACCD i Garantia Juvenil, que amb la seva col·laboració han donat impuls al programa Transalimenta al Baix Llobregat.

T'agraïm a tu també, persona lectora, el fet d'haver tingut curiositat d'explorar aquesta guia i iniciar el teu camí per repensar el que menges.

Referències bibliogràfiques

- Comissió Europea (2020). El Pacto Verde Europeo. Bruselas. Disponible a: https://eur-lex.europa.eu/source.html?uri=cellar:b828d165-1c22-11ea-8c1f-01aa75ed71a1.0004.02/DOC_1&format=PDF
- Comissió Europea (2020). Farm to fork. Disponible a: https://ec.europa.eu/food/system/files/2020-05/f2f_action-plan_2020_strategy-info_en.pdf
- Crippa, M., Solazzo, E., Guizzardi, D. et al. Food systems are responsible for a third of global anthropogenic GHG emissions. *Nat Food* (2021). doi:10.1038/s43016-021-00225-9.
- Generalitat de Catalunya (Gencat): Departament d'Agricultura, Ramaderia, Pesca i Alimentació. (2021a). Pla Estratègic de l'alimentació de Catalunya. <http://agricultura.gencat.cat/ca/ambits/alimentacio/consell-catala-alimentacio/pla-estrategic-alimentacio-catalunya/>
- Generalitat de Catalunya (Gencat): Departament d'Agricultura, Ramaderia, Pesca i Alimentació. (2021a). La Dona a la indústria alimentària. <http://agricultura.gencat.cat/web/.content/01-departament/politiques-dones/enllacos-documents/fitxers-binaris/dona-industria-alimentaria-informe-nov2020.pdf>
- FAO (2019) Good Practices for Integrating Gender Equality and Women's Empowerment in Climate-Smart Agriculture Programmes. <http://www.fao.org/3/ca3883en/ca3883en.pdf>

- FAO, FIDA, OMS, PMA y UNICEF. 2020. El estado de la seguridad alimentaria y la nutrición en el mundo 2020. Transformación de los sistemas alimentarios para que promuevan dietas asequibles y saludables. Roma, FAO. <https://doi.org/10.4060/ca9692es>
- FAO (2021). Seguimiento de los progresos relativos a los indicadores de los ODS relacionados con la alimentación y la agricultura correspondientes a 2020. <http://www.fao.org/sdg-progress-report/es/>
- Institut de Drets Humans de Catalunya (IDHC) (2018). Enfocament de Gènere i Basat en els Drets Humans en la cooperació per al desenvolupament (EGBDH). https://www.idhc.org/arxius/recerca/guiaEGiBDH%20Digital_defCAT.pdf
- LaFede.cat (2021). Guia d'Educació per a la Justícia Global: 'Educar per a futurs alternatius'. https://www.lafede.cat/wp-content/uploads/2020/10/EducarFutursAlternatius_LafedeCat.pdf
- Llei 3/2020, de l'11 de març, de prevenció de les pèrdues i el malbaratament alimentaris. Identificador: 9926941.
- Herrero, Y. (2013). Miradas ecofeministas para transitar a un mundo justo y sostenible. *Revista de economía crítica*, 16(2), 278-307.
- Pearson, K. R., Bäckman, M., Grenni, S., Moriggi, A., Pisters, S., & de Vrieze, A. (2018). Arts-based methods for transformative engagement: A toolkit. SUSPLACE. <https://www.reimaginary.com/>
- UNESCO (2017). Educació per als Objectius de Desenvolupament Sostenible: Objectius d'aprenentatge. <https://catesco.org/wp-content/uploads/2019/04/Educaci%C3%B3-per-als-objectius-de-desenvolupament-sostenible.pdf>
- Vv.Aa (2019). *Por qué las mujeres salvarán el planeta*. Rayo Verde Editorial

Guia impulsada per:

Amb la col·laboració de:

Desos

cooperació
i desenvolupament
sostenible

Agència Catalana
de Cooperació
al Desenvolupament

Generalitat
de Catalunya

Servei d'Ocupació
de Catalunya

Iniciativa d'Ocupació Juvenil
Unió Europea
Fons social europeu
L'FSE inverteix en el teu futur

El contingut d'aquesta publicació és responsabilitat exclusiva de DESOS Opció Solidària i no reflecteix necessàriament l'opinió de l'ACCD

Desos

cooperació
i desenvolupament
sostenible

 @desosong

 @DesosOpcioSolidaria

 @DESOS_

www.desos.santboi.net
desos@pangea.org